

Eén regio, drie talen: Meertalige kinderen in Zuid-Tirol

De ‘grens’ tussen Duits en Italiaans loopt door de regio Zuid-Tirol in het noordoosten van Italië. Maar er is tegelijkertijd plaats voor een unieke, lokale taal. **Martin Dodman** belicht een meertalig pedagogisch systeem.

Er leven ongeveer een half miljoen mensen in de streek Zuid-Tirol. Van de Italianen is 69 procent Duitssprekend, 27 percent spreekt Italiaans en nog eens 4 procent gebruikt het Ladin. Ook het aantal vreemde nationaliteiten stijgt. Er komen vooral inwoners bij uit Duitstalige gebieden, het voormalige Joegoslavië, Albanië, Marokko en Pakistan. Hun aanwezigheid is de laatste 15 jaar verviervoudigd en ze vormen nu 12 procent van de bevolking van Zuid-Tirol.

Tussen Rome en Wenen

Historisch gezien is de regio altijd een internationale en interculturele passagelplaats geweest tussen het noorden en het zuiden. Ten tijde van het Romeinse Rijk maakte Zuid-Tirol deel uit van de erg bergachtige streek Rhaetia, die zich uitstreckte over de centrale Alpen. Beetje bij beetje nam de bevolking het volkse Latijn over dat soldaten en Romeinse handelsreizigers spraken. De samensmelting van verschillende idiomen lag aan de basis van het Reto-Romaans, dat zich over een groot gebied verspreidde en vandaag Ladin genoemd wordt. De val van het Romeinse Rijk leidde tot de germanisering van Rhaetia en een samentrekking van het Reto-Romaanse taalgebied. Vandaag bestrijkt het nog maar twee valleien: Val Gardena en Val Badia.

Na eeuwen van Habsburgse overheer-

sing vanuit Wenen, annexeerde Italië het gebied tijdens de Eerste Wereldoorlog. Gedurende het Oostenrijkse bewind was Duits de voertaal in de scholen. Bijgevolg begon er een periode van ‘veritaliaansing’ toen de eerste Italianen naar de streek emigreerden. Het Italiaans werd kort daarna de nieuwe voertaal in het onderwijs. Gedurende het fascistische bewind verliep dit proces erg gewelddadig, en was de Duitstalige bevolking het eerste slachtoffer.

Na de Tweede Wereldoorlog werd een Statuut van Autonomie voorgesteld. Het moest de Duits- en Ladintalige groepen in de regio beschermen. Dit Statuut voorzag in drie aparte schoolsystemen en poogde verschillende vormen van twee- of meertaligheid te promoten. Daaruit groeiden de Duitse scholen, die enkele uren per week Italiaans onderrichtten, de Italiaanse scholen met enkele uurtjes Duits en de Ladin-scholen. Zij hanteerden het Ladin samen met het Engels en het Italiaans, en gaven alle talen gaandeweg hetzelfde statuut. Het Ladin bleef wel de

voertaal. Ook kleuterscholen (voor kinderen van drie tot zes) en kinderopvanginitiatieven, kozen voor dezelfde aanpak.

Meertalig onderwijs als realiteit

In Duitstalige scholen is er altijd een tendens geweest om het overwegend eentalige karakter van het onderwijssysteem door te trekken. Zo wou men de cultuur beschermen van een groep die – hoewel ze de meerderheid vormt in Zuid-Tirol – een minderheid is in Italië. Bovendien hadden de inwoners tussen twee wereldoorlogen erg te lijden onder verdrukking. Toch heeft de beperkte studie van het Italiaans altijd goede resultaten opgeleverd.

De kennis van het Duits in Italiaanse scholen is er vrij beperkt. Dit komt door een gevoel van ‘ongemak’ binnen de Italiaanse gemeenschap en het wijdverspreide gebruik van het Zuid-Tirolse dialect in plaats van de Duitse standaardtaal. Toch zijn er alsmear meer experimenten die Duits als onderwijstaal gebruiken in Italiaanse scholen. En ondanks de tegenkanting van Duitstalige politici, die een tweedeling de beste manier vinden om hun taal te verdedigen, is er een groeiende vraag naar meer meertalige scholen die Italiaans, Duits én Engels doceren.

De Ladin-scholen vormen een beter praktijkvoorbeeld van meertaligheid. De aanwezigheid van het Ladin is verzekerd hoewel Duits en Italiaans – de twee meer prestigieuze talen – stilaan de voertaal worden tijdens de meeste lessen. In het eerste jaar basisonderwijs leren kinderen eerst lezen en schrijven in één van deze talen. Daarna is de tweede taal aan de beurt. Doorgaans schrijven ouders hun kin-

deren in met voorkeur voor één taal. De rest hangt af van hun voorkeur, of de taalvaardigheid die het kind al heeft. In sommige gevallen proberen leerkrachten om de kinderen te leren lezen en schrijven in twee talen terzelf-

der tijd. Toch blijven mensen uit de onderwijssector en leerkrachten voorzichtig over het nut van deze aanpak. Lezen en schrijven in Ladin komen pas later aan bod.

Taal voor jonge kinderen

De mogelijkheden voor taalontwikkeling bij jonge kinderen, verschillen sterk. Het gezin en de directe omgeving kunnen aan de basis liggen van eentaligheid, vooral – hoewel niet altijd – in een landelijke omgeving. Tweetaligheid is dan weer eigen aan steden en vooral aan toeristische gebieden. Naast het gezin en de sociale context, dragen ook kleuterleidsters en kleuterscholen bij tot de taalontwikkeling van het kind. ook hier is de situatie erg verschillend.

Toch raakt het idee om een tweede taal te introduceren in alledaagse activiteiten, stilaan meer verspreid. Dit zou tijdens het eten, wassen of toiletmoment kunnen zijn, tijdens spelletjes, verhalen en andere speelmomenten. Dergelijke projecten worden soms gefinancierd door lokale besturen of door de ouders zelf.

Ladin-kleuterscholen hebben een erg verrijkend taalkader. Terwijl heel wat gezinnen enkel Ladin spreken, zijn er ook ouders of grootouders die een andere taal hanteren. Een kind dat Ladin spreekt, komt gegarandeerd in contact met Duits en Italiaans via de media, en zeker via televisie. Natuurlijk spreken Ladin-kinderen onder elkaar het Ladin, hoewel ze geleidelijk ook vaardigheden in andere talen aanleren.

Deze scholen organiseren altijd projectmatige activiteiten. Zo speelt een verkenning van de Dolomieten een centrale rol. De bergen vormen het kloppend hart van de Ladin-streek en wakkeren bij kinderen de interesse voor het milieu aan. Ladin is de voertaal tijdens deze activiteiten. Voor kinderen die de taal onvoldoende beheersen, zijn Duits en Italiaans het alternatief. Er zijn ook heel wat omstandigheden waarin kinderen met hun vrienden communiceren via combinaties van Ladin, Duits en Italiaans. Daarbij leggen ze een opvallende communicatieve gevoeligheid aan de dag. De interactie met opvoeders gebeurt ook in drie talen. Daardoor worden kinderen effectief meertalig, en kunnen ze verschillende talen echt gebruiken.

Opvoeders opleiden

Een absolute voorwaarde voor het welslagen van een meertalige aanpak, is de opleiding van de medewerkers. Alle leerkrachten die solliciteren voor een job in kleuter- of andere scholen, moeten een examen in het Duits en het Italiaans afleggen. In Ladin-scho-

len is drietaligheid vereist. Dit principe wordt ondersteund door het lokale bestuur. Er gaat bijzondere aandacht naar hoe bepaalde lesonderwerpen en interdisciplinaire projecten in meer dan één taal gegeven kunnen worden. De opleiding voor opvoeders in het kleuteronderwijs legt de nadruk op meertaligheid in alle drie de systemen, rekening houdend met het hoge immigratiecijfer van de voorbije jaren. Daar bovenop wordt er door de drie taalgroepen nog eens fors geïnvesteerd in in-serviceopleiding met aandacht voor talen. De Ladin-scholen investeren vooral in opleidingen die meertaligheid stimuleren.

De situatie verandert snel. De sterke scheiding tussen taalgemeenschappen neemt stilaan af, hoewel ze nog bestaat in heel wat lagen van de maatschappij en in sociale en culturele instellingen. Toch zijn er opvallende uitzonderingen. Zo is meertaligheid wijdverspreid in het hoger onderwijs, waar hetzelfde vak in meerdere talen gedoceerd wordt. Het gevestigde wantrouwen tegenover meertaligheid erodeert beetje bij beetje en men wordt zich meer bewust van de voordelen.

De toename van meertalige gezinnen en mensen die niet vinden dat ze tot één taalgroep behoren, de opening van de grenzen binnen de Europese Unie en de veranderingen die migratie teweegbrengt, zijn maar enkele factoren die het beleid in gunstige zin beïnvloeden. Het beleid was initieel gebaseerd op gedwongen inclusie en daarna op beschermde verdeling. Nu staat het open voor diversiteit en ondersteunt het inclusie om de meertalige en multiculturele maatschappij tot haar recht te laten komen.

Martin Dodman,
(martindodman@libero.it) is
lector Vergelijkende Pedagogiek
aan de Universiteit van Bolzano.